

Aleksandar Jakir

Vladi Republike Hrvatske

Predmet: Vlastito stajalište o *Dokumentu dijaloga Vijeća za suočavanje s posljedicama nedemokratskih režima*

Dokument dijaloga u svojoj osnovi doista jest rezultat konstruktivnog i otvorenog dijaloga članova Vijeća. Međutim, vezano za neke njegove djelove, a u skladu sa t. 4. zaključka, dostavljam svoje dodatno mišljenje odn. vlastito stajalište kako bi ono postalo dio ukupne dokumentacije Vijeća.

Ohrabrujućim, i za političku kulturu u Hrvatskoj važnim, mi se čini da je među svim članovima Vijeća vladalo potpuno suglasje da „pitanje kršenja ljudskih prava ne može i ne smije biti relativizirano“ te nedvojbeno osuda kršenja ljudskih prava koja „uključuje masovne žrtve obaju nedemokratskih režima, osudu takve prakse te pravnih normi i nezakonitih radnji koje su to omogućile. Time se iz rasprave odmiču ideološki, vjerski, nacionalni, socijalni i klasni razlozi i objašnjenja te na njima zasnovane osude ili opravdanja“, i u *Dokumentu dijaloga* se stoga i ističe da „nema takvoga političkog cilja koji bi opravdao masovne ljudske žrtve i sustavno kršenje temeljnih ljudskih prava.“ (str. 2)

U radu Vijeća sam se zalagao da se istaknu mjere koje u društvu mogu poticati veću empatiju za ljudska stradanja prouzročena totalitarnim režimima i idejama koje se, dakako, iz perspektive demokratskog društva moraju osuditi, a što nužno znači i veće ulaganje u edukaciju i daljnja istraživanja.

Društveno suočavanje s posljedicama vladavine nedemokratskih režima zasigurno neće biti moguće bez sustavnog istraživanja i utvrđivanje činjenica o naravi i posljedicama tih režima. Sukobe i podjele u hrvatskom društvu se ne mogu razumjeti bez kontekstualizacije koja ih smješta u političke, svjetonazorske, kulturne, vjerske i druge antagonizme kojima je obilježena europska i svjetska povijest u 20. stoljeću. Traumatično povijesno nasljeđe i isključiva i međusobno suprotstavljena kolektivna sjećanja doveli su do suprotstavljenih i nepomirljivih razlika u shvaćanju te povijesti. Evidentno je da društvene podjele nisu otklonjene ni u Domovinskom ratu, koji je označio pobjedu borbe hrvatskoga naroda za neovisnošću i u kojem je stvorena i obranjena demokratska hrvatska država. Na to ukazuje, među ostalim, i visoka emocionalni naboj postoji, dakako, ne prejudicira stav niti o eventualnoj pravnoj odgovornosti niti sud o moralnoj i etičkoj dimenziji onoga što je učinjeno u ime totalitarnih ideologija i za vrijeme nedemokratskih režima. Nedemokratski karakter vlasti kroz, takoreći, cijelo 20. stoljeće u Hrvatskoj imao je značajne posljedice za cijelo društvo, a jedna od njih je stvaranje ideologiziranih narativa koji su još uvijek prepoznatljivi u dijelu društva, ovisno o individualnoj i obiteljskoj biografiji koja utječe na takve političke i svjetonazorske stavove. Znanstveno utemeljen način bavljenja prošlošću i kontekstualizacija činjenica na koje nailazimo u izvorima, mogu dati važan doprinos prevladavanju ideologizacije. Stoga je i neophodna potpuna dostupnost arhivskog gradiva, kao jednog od glavnih preduvjeta znanstvenog istraživanja.

Međutim, slažem se sa razmišljanjem da je iluzorno misliti da bi se društveni prijepori, kao sastavnica svakoga demokratskog društva, mogli umanjiti a kamoli ukloniti represijom i zabranama, a također smatram da dodatne zabrane mogu ne samo produbiti postojeće društvene

podjele i pridonijeti novima, nego i ugroziti Ustavom zajamčenu slobodu izražavanja i istraživanja. Uz puno uvažavanje odredaba čl. 39. Ustava, koji propisuju da je zabranjeno i kažnjivo svako pozivanje ili poticanje na rat ili uporabu nasilja, na nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju ili bilo koji oblik nesnošljivosti, ne mogu podržati preporuku koja se može tumačiti kao zalaganje za dodatnu „izričitu zabranu javne uporabe svih *prima facie* spornih obilježja", kako je navedeno u zaključcima na str. 28 u t. 1 u *Dokumentu*. Mišljenja sam da je postojeća regulativa sasvim dostatna i da je izvršna vlast pozvana da se ona sukladno duhu i slovu našeg Ustava provodi; to zasigurno nije pitanje za povjesničare.

Protiv sam dodatnih zabrana i zbog toga jer mogu izazvati prkos i različite oblike modificiranja zabranjenih obilježja i simbola. Uvjeren sam da je demokratskom poretku lakše otrpjeti negativne posljedice isticanja totalitarnih simbola i apologije totalitarnih režima sa strane marginalnih skupina i pojedinaca, koliko god one nerazumne, etički odbojne i štetne bile, nego li dodatno normiranje koje bi eventualno čak moglo biti korišteno za ugrožavanje slobode govora i izražavanja. Umjesto fokusiranja na pitanje zabrane korištenja simbola, što smatram da ne može biti rješenje, nužno je značajno ulaganje u obrazovanje i edukaciju koja će osvijestiti pogubnost totalitarnih ideologija i promicati vrednote demokratskog ustavnog poretka kao preduvjeta za međusobno razumijevanja i pomirenje. Pritom su od posebna značaja udžbenici za osnovne i srednje škole u čiju stručno pedagošku i povijesno znanstvenu analizu treba ulagati stalan, organiziran trud i potrebna sredstva radi podizanja njihove kvalitete, ujednačavanja temeljnih ocjena i kontekstualnih objašnjenja te preporučenih vrijednosti. Potrebna su i dodatna istraživanja i znanstveni projekti s učešćem međunarodno afirmiranih istraživača i relevantnih institucija koji bi se bavili utvrđivanjem broja žrtava na svim stranama, kao što je civilizacijska nužnost pronalaženje i obilježavanje mjesta masovnih grobnica žrtava svih nedemokratskih režima u 20. stoljeću.

Osuda svih zločina, otklon od svih nedemokratskih režima te prihvaćanje multiperspektivnosti i činjenice da postoje pluralna sjećanja moraju ići usporedno sa zalaganjem za društveni konsenzus koji se temelji na prihvaćanju ustavnih vrednota. Pri tom valja izbjegavati svako pripisivanje kolektivne krivnje bilo koje kategorije. Zločin je uvijek individualan. Bez multiperspektivnog i pluralnog pristupa prema najkontroverznijim pitanjima naše prošlosti držim da nećemo moći doći ni do dubljeg razumijevanja ni do pomirenja i dugoročno nužne kohezije hrvatskoga demokratskog društva.

Stoga smatram da nije nužna nova legislacija, nego ujednačavanje sudskih kriterija u praksi u pogledu već postojećih i u načelu dostatnih penalnih odredaba. Ponavljam, potrebni su nam edukacija, dodatna znanstvena istraživanja i drugi oblici razotkrivanja mehanizama djelovanja totalitarnih i nedemokratskih režima, kako bismo kroz istinu o njima mogli doći do društvene katarze i pomirenja. Polazeći od navedenoga držim da su u *Dokumentu dijaloga* najznačajnije navedene mjere za prevladavanje posljedica vladavine nedemokratskih režima koji daju konstruktivan doprinos u razvijanju demokratske kulture dijaloga i rekoncilijantnih formi javnog ponašanja.

U Brelima, 1. ožujka 2018. godine